

نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه کالبدی و اقتصادی روستاهای پیرامون
(مطالعه موردی: روستاهای پیرامون شهرک صنعتی ۲ اردبیل)

Role of industrial towns in the development of skeletal and economic in villages
around them(case study: the around Ardabil industrial town2)

وکیل حیدری ساریان^۱، شراره صائب^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۴/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۲۵

چکیده

تجربیات کشورهای متعدد نشان می‌دهد، هر تغییر ساختاری از طریق صنعتی شدن نه تنها نقش اقتصادی با ارزش در مناطق روستایی ایجاد می‌نماید، بلکه منجر به اقتصاد خودرانشی نیز می‌گردد. هدف این مقاله بررسی شهرک‌های صنعتی در توسعه کالبدی و اقتصادی روستاهای پیرامون می‌باشد. این تحقیق از نوع کاربردی و به روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد که به استفاده از روش پیمایش انجام شده است. روایی صوری پرسشنامه توسط متخصصان مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسشنامه صورت گرفت و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه تحقیق ۰/۷۹ الی ۰/۸۳ بدست آمد. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، خانوارهای ۹ روستای واقع در حواشی شهرک صنعتی ۲ اردبیل می‌باشد که از این میان تعداد ۳۴۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. نتایج حاصل از آزمون آماری نشان داد که صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه اقتصادی و کالبدی روستاهای پیرامون دارای نقش ضعیفی بوده است به این معنی صنایع روستایی نتوانسته است موجب بهبود معابر روستایی، بهسازی مسکن روستایی، سهولت رفت و آمد اهالی، افزایش تجهیزات رفاهی و امکانات زیربنایی گردد.

واژه‌های کلیدی: صنایع روستایی، توسعه روستایی، توسعه کالبدی-فضایی.

مقدمه و بررسی منابع

یکی از سیاست‌های اساسی دولت ایران در توسعه روستایی، تنوع بخشیدن به اقتصاد روستا، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه از مناطق روستایی به مناطق شهری، کاهش نابرابری‌های فضایی بین مناطق شهری و روستایی است که این اهداف کلی در قالب برنامه‌ها و طرح‌هایی تدوین شده و به صورت هدایت شده در بخش‌های مختلف کشور به‌ویژه نواحی روستایی در حال اجرا است (Motei Langrodi & Najafi kani, 2008). به عبارتی امروزه یکی از

^۱. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی و عضو هیات علمی دانشگاه محقق اردبیلی (نویسنده مسئول) Vheidari56@Gmail.com

^۲. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی

چالش‌های اساسی در فرآیند توسعه نواحی روستایی، مشکل اشتغال و کسب درآمد می‌باشد. زمینه‌های درآمدی در نواحی روستایی در گذشته بیش‌تر متکی به کشاورزی و زیرمجموعه‌های آن بوده اما امروزه تنوع درآمدی در نواحی روستایی وجود دارد. امروزه روستاها بر اساس موقعیت جغرافیایی خود دارای پتانسیل‌هایی هستند که زمینه‌های درآمدی متنوعی هم دارند که یکی از آنها ایجاد و توسعه صنایع کوچک مقیاس و صنایع تبدیلی و تکمیلی در نواحی روستایی می‌باشد. تحقق این مهم در راستای توسعه شهرک‌های صنعتی که نیاز ضروری است می‌باشد و گستردگی فعالیت‌های این صنعت جدید جهانی در سه قلمرو اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی قابل تامل است و به باور برخی از صاحب‌نظران توسعه روستایی ایجاد و گسترش شهرک‌های صنعتی می‌تواند از طریق ایجاد تنوع، افزایش اشتغال و درآمد، بهسازی مسکن، بهبود شرایط فیزیکی و کالبدی روستا، نقش موثری در توازن و تعادل شهر و روستا و توسعه نواحی روستایی داشته باشد (Rezvani et al., 2011). بررسی ادبیات توسعه روستایی نشان می‌دهد که نظریه صنعتی شدن مناطق روستایی به عنوان یک کاتالیزور در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و آخرین چاره برای حل مشکل فقر مناطق روستایی، در حال حاضر بخشی بالقوه در جهت حل مشکل بیکاری برای مناطق محروم روستایی محسوب می‌گردد (Taherkhani, 2005). بر اساس این دیدگاه صنعتی شدن روستا و گسترش فعالیت‌های غیرکشاورزی عاملی در افزایش رفاه و تامین کالاها و خدمات ضروری برای خانوارهای روستایی محسوب می‌شود. تاثیرات و نفوذ صنعت در مناطق روستایی ضمن ایجاد اقتصادی فعال می‌تواند دارای اثرات تکاثری باشد، به طوری که تجربیات کشورهای متعدد نشان می‌دهد هر تغییری ساختاری از طریق صنعتی شدن، نه تنها نقش اقتصادی با ارزش در مناطق روستایی ایجاد می‌کند بلکه منجر به اقتصاد خودرانشی می‌شود. از منظر نایاک (Naiak, 2005)، تنها راه حل مشکل فقر و بیکاری مناطق روستایی ایجاد فرصت‌های شغلی است و برنامه‌ریزی به منظور استقرار صنعت در مناطق روستایی می‌تواند ضمن ایجاد اشتغال، اهداف توسعه روستایی را محقق سازد. شی (Shei, 2009) با بررسی سیاست‌های توسعه روستایی در کشور تایوان ظهور تخصص‌گرایی، تعادل مناطق شهری و روستایی، افزایش درآمدهای محلی و افزایش ضریب اشتغال غیر کشاورزی را از آثار استقرار صنعت در مناطق روستایی می‌داند.

مطالعات بسیاری پیرامون استقرار صنعت و اثرات و پیامدهای آن در فضاهای جغرافیایی صورت گرفته است؛ مهم‌ترین پیامدهای آن ایجاد رفاه و افزایش درآمد و فرصت‌های شغلی ذکر شده است که ابعاد متفاوتی چون پس‌انداز، مسکن، بهداشت، بیمه، تغییر الگوی مصرف، بهبود آموزش و بهبود گذاران اوقات فراغت و پیامدهای-کالبدی روستا را در بر می‌گیرد (Rezvani, 2009). بر این اساس توسعه شهرک صنعتی، یک نیاز ضروری است و با توجه به این که پدیده‌های جغرافیایی دارای دو بعد محتوا و کالبد هستند و محتوا، همان خصوصیات اقتصادی و اجتماعی و کالبد، ویژگی‌های فضایی-کالبدی می‌باشد. بنابر این گستردگی فعالیت‌های این صنعت جدید جهانی برای روستاها در دو قلمرو کالبدی و اقتصادی قابل تامل است (Portaheri et al., 2012). همان‌گونه که اشاره شد دومین قلمرو صنعتی شدن بر روستاها، قلمرو اقتصادی است. صنعتی‌سازی روستایی راهبردی است که ابزارهای مناسب برای متنوع‌سازی اقتصاد روستایی را فراهم می‌آورد و از این رو، رویکردی اقتصادی به‌شمار می‌رود که با ایجاد اشتغال و افزایش و توزیع متعادل‌تر درآمدها، سطح زندگی

روستاییان را بهبود بخشیده، زمینه دستیابی به توسعه پایدار روستایی را فراهم می‌سازد (Lee, 2007). براین اساس، صنعتی شدن می‌تواند از طریق افزایش تولیدات روستایی، بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های شغلی، تامین نیازهای اساسی و ایجاد پیوند با دیگر بخش‌های اقتصادی، نقشی مهم در توسعه روستایی ایفا کند (Radpear, 2008). از دیگر تاثیرات صنعت بر اقتصاد روستایی این است که صنعتی سازی روستایی با استفاده از منابع محلی به تحکیم الگوی عدم تمرکز صنایع، اختلاف زندگی در نواحی شهر و روستا کاهش می‌یابد (Walkerz, 2007). از جهات دیگر، صنعتی کردن روستا به استقرار صنعت در مراکز آن اشاره دارد و باعث ایجاد اشتغال غیر کشاورزی، کمک به جلوگیری از جریان مهاجرت به مراکز شهری، تقویت پایه‌های اقتصادی مراکز روستایی، استفاده کامل از مهارت‌های موجود در ناحیه، فرآوری تولیدات کشاورزی محلی و تهیه نهاده‌های اساسی و کالاهای مصرفی برای کشاورزان و دیگر افراد محلی می‌شود (Sarvar Amini et al., 2010).

مطالعات متعددی پیرامون اثرات صنعتی شدن بر توسعه نواحی روستایی صورت گرفته که در این راستا نتایج پژوهش سرور امینی و همکاران (Sarvar Amini et al., 2010)، در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی اثرات شهرک‌های صنعتی اشتهارد بر توسعه همجوار» نتیجه گرفتند که پنج عامل اثرات اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، کشاورزی و زیست محیطی در مجموع ۶۵/۹۸ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. نتایج پژوهش رضوانی و همکاران (Rezvani et al., 2011)، با عنوان «تحلیل اثرات اقتصادی-اجتماعی نواحی صنعتی در توسعه نواحی روستایی» حاکی از آن است که ارتقای کلی شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی روستاییان شاغل پس از ایجاد ناحیه صنعتی بوده و آثار مثبتی در زمینه بیمه اجتماعی، اشتغال و درآمد، مشارکت، توسعه مسکن، تغذیه و رفاه اجتماعی به همراه داشته است. نتایج پژوهش عاشری و یارقلی (Asheri & Yargoli, 2013)، نشان داد که صنایع تبدیلی و تکمیلی نقش اساسی در ایجاد اشتغال، در کاهش ضایعات محصولات کشاورزی باغی داشته است. راجرز (Rajerz, 1978)، با بررسی اثرات استقرار صنعت در شهرک‌ها و مناطق روستایی ایالت آیوا نشان داد که صنعتی شدن روستایی منافع وسیعی را برای اجتماعات مورد مطالعه برداشته به طوری که سبب افزایش یکپارچگی خانوارها، افزایش درآمد سرانه و توزیع متعادل درآمدها شده است. آبراهام (Abraham, 2004)، با بررسی الگوی صنعتی شدن روستایی هند معتقد است که استقرار صنعت در مناطق روستایی توانسته نقش بسیار مهمی در ایجاد اشتغال و درآمد داشته باشد. صنعتی شدن روستایی با استفاده از منابع محلی سبب تحکیم الگوی تمرکز صنایع بوده و پلی است که پیوند بین مناطق شهری و روستایی ایجاد می‌کند و در واقع اختلاف زندگی در نواحی شهر و روستا کاهش می‌یابد. وانگ و همکاران (Wang et al., 2008)، در رابطه با اثرات محیطی استقرار صنایع در نواحی روستایی در تحقیقی با عنوان نواحی صنعتی روستایی و آلودگی آب در چین، این مساله را مشکلی جدی قلمداد کرده و آلودگی منابع آب در این نواحی را در اثر استقرار این صنایع دانسته‌اند. گال (Gal, 2008)، در مطالعه‌ای بر آن بودند تا ضمن مقایسه میزان بهره‌وری صنایع روستایی و صنایع مستقر در شهرها به رهنمودهای مناسبی در جهت سازماندهی صنایع روستایی در آمریکا دست یابند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سطح بهره‌وری صنایع روستایی که در مجاورت نواحی کلان قرار دارند، نسبت به صنایع روستایی مستقر در نواحی دور از مرکز بیش تر بوده است در واقع تجزیه و تحلیل بهره‌وری صنایع مختلف روستایی نشان داد که مکان نقش عمده‌ای در

تعیین بهره‌وری دارد هم چنین نتایج نشان می‌دهد که بهره‌وری صنایع روستایی به عامل رقابت بسیار حساس بوده و متناسب با سطح رقابت‌پذیری دچار نوسان می‌شود. به باور بچارا و موگرینی (Bechara & Mogrini, 2013)، شهرک‌های صنعتی می‌توانند آغازگر مسیرهای توسعه باشند. از نتایج شهرک‌های صنعتی، افزایش آگاهی‌ها، افزایش تولیدات، هماهنگی فرآیندهای توسعه و به کارگیری نیروی انسانی می‌باشد. علاوه بر این، میسرا و آچوتا (Misra & Achota, 2003)، استقرار شهرک‌های صنعتی در فضاهای روستایی همواره باید متناسب با تولیدات کشاورزی، مانند (صنایع تولیدی شکر و آب میوه و غیره)، ارتقای دهنده صنایع دستی و تشویق‌کننده واحدهای کوچک مقیاس در سطح روستاها باشد. مضاف بر این، به باور کوپر (Copper, 2012)، طراحی شهرک‌های صنعتی برای تحقق سیاست‌های تمرکززدایی صنعتی بوده و هدف آن توسعه نواحی روستایی است.

گفتنی است که روستاهای پیرامون شهرک صنعتی ۲ اردبیل به عنوان بخشی از جامعه بزرگ دست‌یابی اردبیل از پتانسیل و استعداد قابل توجهی در زمینه توسعه کالبدی و اقتصادی به جهت همجواری با شهرک صنعتی برخوردار است. اما به نظر می‌رسد که روستاها به دلیل کمبود مطالعات در این زمینه و فقدان یک برنامه منسجم و مدون در استفاده از صنایع در رشد و توسعه همه جانبه و هم چنین به لحاظ محرومیت جامعه روستایی از خدمات و امکانات زیربنایی نتوانسته در زمینه توسعه کالبدی، اشتغال و جذب نیروی فعال و توسعه اقتصادی موفق باشد و این روستاها به روستاهای مهاجر فرست تبدیل شده‌اند. بر این اساس، بررسی پیامدهای کالبدی و اقتصادی شهرک صنعتی بر روستاهای پیرامون، باعث تولید اطلاعاتی در جهت شناخت نقاط قوت و ضعف در این زمینه خواهد بود که می‌تواند اسباب اصلاح و بهبود فرآیند و ارتقای وضعیت موجود را فراهم می‌آورد. سؤالی که در این راستا مطرح می‌شود این است که شهرک صنعتی (۲ اردبیل) چه نقشی در توسعه کالبدی- فضایی روستاهای پیرامون آن داشته است؟

مواد و روش‌ها

هدف کلی این تحقیق بررسی نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه کالبدی و اقتصادی روستاهای پیرامون شهرستان اردبیل می‌باشد. تحقیق از نوع تحقیقات پیمایشی توصیفی و تحلیلی به شمار می‌رود. جهت جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسش‌نامه به روستاییان ساکن در مناطق روستایی مستقر در حواشی شهرک صنعتی ۲ شهرستان اردبیل که جامعه آماری را تشکیل می‌دادند مراجعه شد. از طریق این ابزار اثرات شهرک‌های صنعتی در توسعه کالبدی و اقتصادی روستاهای پیرامون به کمک ۶۲ سؤال بسته مورد سنجش قرار گرفت. پرسش‌نامه تحقیق شامل سه بخش بود. بخش اول شامل ۷ سؤال جمعیت‌شناختی، بخش دوم شامل ۲۱ سؤال در ارتباط با نقش صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه روستایی در ۴ شاخص اشتغال (۵ سؤال)، درآمد (۶ سؤال)، توسعه کشاورزی (۶ سؤال) و ارزش اقتصادی زمین (۳ سؤال) و بخش سوم شامل ۱۴ سؤال در ارتباط با نقش صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه کالبدی- فضایی روستاهای پیرامون می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، شامل کل روستاییان حواشی شهرک صنعتی ۲ شهرستان اردبیل می‌باشد (N=۲۸۰۰)، که از این میان تعداد ۳۴۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. رویی صوری پرسش‌نامه توسط متخصصان مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰

پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کروناخ آلفا در نرم افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۷۹ الی ۰/۸۳ بدست آمد.

نتایج و بحث

هم چنان که در خصوص توزیع پاسخ‌گویان بر اساس جنسیت جدول (۱) نشان می‌دهد ۳۰۲ نفر (۸۹ درصد) از پاسخ‌گویان مرد و ۳۸ نفر (۱۱ درصد) زن می‌باشد. سن پاسخ‌گویان مورد بررسی به ۴ گروه تقسیم شده است. ۶۱ نفر (۱۲ درصد) کمتر از ۳۰ سال قرار دارند. ۱۱۱ نفر (۳۷ درصد) بین ۳۱ تا ۴۰ سال، ۱۱۶ نفر (۳۹ درصد) بین ۴۱ تا ۵۰ سال و ۵۲ نفر (۱۲ درصد) بالای ۵۰ سال هستند.

جدول ۱- توزیع پاسخ‌گویان بر حسب جنسیت، سن، تحصیلات و شغل

Table 1- Distribution of respondents around Gender, Age, Education and Employment

ویژگی Property	تعداد Amount	درصد Percent
جنسیت Gender	مرد Man	302 89%
	زن Women	38 11%
سن Age	کمتر از ۳۰ سال >30	61 12%
	۳۱ تا ۴۰ سال 31-40	111 37%
	۴۱ تا ۵۰ سال 41-50	116 39%
	۵۰ سال و بالاتر >50	52 12%
	بی‌سواد Illiteracy	49 12%
تحصیلات Education	زیردیپلم Under High school graduate	112 34%
	دیپلم و فوق دیپلم High school graduate	126 40%
	لیسانس و بالاتر License	53 14%
	بیکار unemployment	53 14%
شغل Employment	کشاورز و دامدار Farmer and stockbreeder	172 54%
	کارمند employee	75 22%
	کارگر worker	40 10%

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

در مورد تحصیلات پاسخ‌گویان، ۴۹ نفر (۱۲٪) بی‌سواد، ۱۱۲ نفر (۳۴٪) زیردیپلم، ۱۲۶ نفر (۴۰٪) دیپلم و فوق دیپلم و ۵۳ نفر (۱۴٪) لیسانس و بالاتر می‌باشند. در مورد نوع شغل پاسخ‌گویان، نتایج جدول شماره (۱) نشان می‌دهد ۵۳ نفر (۱۴٪) بیکار، ۱۷۲ نفر (۵۴٪) کشاورز و دامدار، ۷۵ نفر (۲۲٪) کارمند و ۴۰ نفر (۱۰٪) کارگر می‌باشند.

جدول ۲- نتایج آزمون t پیرامون نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه کالبدی و اقتصادی روستاهای پیرامون

Table 2- Results of T Test for Survey of role industrial town on physical and economical

شاخص‌های کالبدی- فضایی روستایی Indexes of rural physical-spatial	تعداد پاسخ‌گویان Amount of respondent	میانگین Mean	انحراف معیار SD	مقدار t T Statistic	مقدار p P Value
کل شاخص کالبدی- فضایی Indexes total of rural physical-spatial	340	33.84	2.42	-21.48	0.000
بهبود شکل ظاهری بافت روستا Improvement of apparent form of Rural texture	340	2.48	1.06	-8.69	0.000
بهبود الگوی ساخت و ساز مسکن Improvement of construction pattern of dwelling	340	2.52	1.02	-8.52	0.000
مقاوم سازی مسکن روستایی Retrofitting of rural dwelling	340	2.65	0.99	-6.26	0.000
رعایت مقررات در ساخت و ساز Consideration of construction regulation	340	2.63	0.97	-6.88	0.000
بهبود وضعیت و شکل معابر Improvement of road situation	340	2.57	0.98	-7.75	0.000
سهولت در رفت و آمد Facilitation of traffic	340	2.5	0.81	-11.09	0.000
بهسازی مسکن روستایی Improvement of rural settlement	340	2.52	0.9	-9.63	0.000
نظافت و پاکیزگی روستا Sanction of rural	340	2.21	0.95	-14.81	0.000
شکل‌گیری محلات جدید Forming of new parish	340	2.33	0.89	-13.53	0.000
تحقق کاربری‌ها و طرح‌های پیشنهادی Achievement of land use and proposed plans	340	2.23	0.83	-16.59	0.000
تجهیزات رفاهی Welfare equipment	340	2.35	0.88	-13.18	0.000
خدمات زیربنایی Infrastructure services	340	2.48	0.93	-9.9	0.000
فضای سبز روستایی Rural greenbelt	340	2.01	0.89	-19.96	0.000
دفع بهداشتی زباله و فاضلاب Sanitation repel of garbage and sewage	340	2.36	0.95	-11.99	0.000

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

همانطوری که جدول (۲)، مشاهده می‌شود میانگین و انحراف معیار کل شاخص‌های کالبدی-فضایی

(۲/۴۲ + ۰/۳۳/۸۴) است که نشان می‌دهد صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه کالبدی-فضایی

روستاهای پیرامون خود نقش ضعیفی داشته است. به عبارتی صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل، در توسعه کالبدی-فضایی روستاهای پیرامون خود تاثیر متوسط به پایین داشته است. نتایج جدول نشان می‌دهد که از بین شاخص‌های توسعه کالبدی-فضایی، صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل بیش‌ترین تاثیر را بر مقاوم سازی مسکن روستایی (۰/۹۷ + ۲/۶۳) و کم‌ترین تاثیر را بر توسعه فضای سبز روستایی (۰/۸۹ + ۲/۰۱) داشته است. این یافته‌ها در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ ($p < 0/01$) معنادار است.

چنانچه در جدول شماره (۳) مشاهده می‌شود بهترین عمل کرد صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در کل شاخص‌های کالبدی-فضایی مربوط به روستای سلطان آباد (۲/۶۹) و ضعیف‌ترین عمل کرد مربوط به تازه کند رضاآباد (۲/۱۹) می‌باشد. به عبارت دیگر از بین روستاهای مورد مطالعه اردبیل، صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل برای روستای سلطان آباد دارای بیش‌ترین پیامد مثبت کالبدی-فضایی و برای روستای تازه کند رضاآباد کم‌ترین پیامد اقتصادی بوده است. از این نظر روستاهای آقبلاغ خان رستم خانی (۲/۶۸)، آقبلاغ آقاجان خان (۲/۶۵)، تازه کند شریف آباد (۲/۴)، کرکوق (۲/۳۳)، گیلانده (۲/۳۱) و آقباقر (۲/۲۲) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۳- نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه کالبدی-فضایی به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

Table 3- Role of industrial towns on physical and economical development on studied rural

روستاهای پیرامون شهرک صنعتی Rural around of industrial towns	شاخص کالبدی-فضایی Indexes of physical-spatial	
	میانگین Mean	انحراف معیار SD
آقبلاغ رستم خانی Aghbelagh Rostam Khani	2.69	0.148
گیلانده Gilandhe	2.31	0.045
آقباقر Agabagher	2.22	0.045
کرکوق Karkarag	2.33	0.049
تازه کند رضاآباد Tazakandhe Reza abad	2.19	0.143
تازه کند شریف آباد Tazakande Sharifabad	2.4	0.085
آقبلاغ آقاجان خان Aghbolagh Agajankan	2.65	0.082
سلطان آباد Soltan Abad	2.68	0.088
میانگین مجموع Total	2.42	0.48

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف معیار کل شاخص‌های اقتصادی برای روستاهای مورد مطالعه (۰/۴۲ + ۲/۱۷) است که نشان می‌دهد صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه اقتصادی

روستاهای پیرامون خود دارای نقش ضعیفی بوده است. به عبارتی صنایع موجود در شهرک‌های صنعتی ۲ اردبیل، در توسعه اقتصادی روستاهای پیرامون خود تاثیر متوسط پایین داشته است. از سوی دیگر نتایج دیگر این جدول نشان می‌دهد که از بین شاخص‌های توسعه اقتصادی، صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل بیشترین تاثیر را بر شاخص افزایش ارزش زمین و مسکن ($۰/۷۲ + ۲/۴۲$) و کمترین تاثیر بر توسعه شاخص درآمد ($۰/۴۵ + ۲/۰۴$) داشته است. این یافته‌ها در سطح خطای کمتر از $۰/۰۱$ ($p < ۰/۰۱$) معنادار است.

جدول ۴- نتایج آزمون T نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه شاخص‌های اقتصادی روستاهای پیرامون

Table 4- Role of industrial towns on physical and economical development

مقدار p	مقدار t	انحراف معیار	میانگین	تعداد پاسخ‌گویان	شاخص اقتصادی روستا
0.000	-35.14	0.42	2.17	340	کل شاخص‌های اقتصاد
0.000	-14.3	0.72	2.42	340	شاخص افزایش ارزش زمین و مسکن
0.000	-30.41	0.49	2.16	340	رونق کشاورزی و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی و دامی
0.000	-31.71	0.54	2.05	340	تقویت کشاورزی و کاهش ضایعات تولیدات کشاورزی
0.000	-38.35	0.45	2.04	340	شاخص درآمد
					شاخص اشتغال
					شاخص اشتغال
					شاخص درآمد
					شاخص درآمد

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

همان طوری که در جدول (۵) ملاحظه می‌شود بهترین عمل‌کرد صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه کل شاخص‌های اقتصادی مربوط به روستای سلطان آباد ($۲/۳۴$) و ضعیف‌ترین عمل‌کرد مربوط به روستای آقبلاغ رستم خانی ($۲/۰۴$) بوده است. به عبارت دیگر از بین روستاهای پیرامون شهرک صنعتی ۲ اردبیل، صنایع تبدیلی برای روستای سلطان آباد دارای بیش‌ترین پیامد مثبت اقتصادی و برای روستای آقبلاغ رستم خانی دارای کم‌ترین پیامد اقتصادی بوده است. بهترین عمل‌کرد صنایع شهرک صنعتی ۲ اردبیل در شاخص ارزش زمین و مسکن روستایی مربوط به روستای سلطان آباد ($۲/۶۸$) و ضعیف‌ترین عملکرد مربوط به روستای گیلانده ($۲/۲۸$) می‌باشد. بهترین عمل‌کرد شهرک صنعتی ۲ در توسعه شاخص درآمد مربوط به روستای کرکوق ($۲/۱۷$) و ضعیف‌ترین عمل‌کرد مربوط به روستای آقبلاغ رستم خانی ($۲/۹۵$) می‌باشد. بهترین عمل‌کرد صنایع شهرک صنعتی ۲ در توسعه شاخص کشاورزی و کاهش ضایعات محصولات آن مربوط به روستای سلطان آباد ($۲/۳۶$) و ضعیف‌ترین عمل‌کرد مربوط به روستای آقبلاغ رستم خانی ($۱/۸۸$) می‌باشد و در نهایت بهترین عملکرد صنایع تبدیلی در شاخص اقتصاد مربوط به روستای کرکوق ($۲/۲۸$) و ضعیف‌ترین عملکرد مربوط به روستای تازه کند رضاآباد ($۱/۸۲$) می‌باشد.

جدول ۵- نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه اقتصادی به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

Table 4- Role of industrial towns on physical and economical development on studied rural

روستاهای پیرامون	شاخص‌های اقتصادی روستا				
	افزایش ارزش زمین و مسکن land value	درآمد Income	روفق کشاورزی و کاهش ضایعات کشاورزی و دامی Reinforcement of agriculture	اشتغال employment	اقتصاد economy
آقبلاغ رستم خانی Aghbelagh Rostam Khani	2.3	1.95	1.88	2.04	2.04
گیلانده Gilandhe	2.28	1.99	2.03	2.03	2.08
آقاباقر Agabagher	2.34	1.96	2.13	1.92	2.09
کرکرک Karkarag	2.55	2.17	2.3	2.28	2.32
تازه کندرضآباد Tazakandhe Reza abad	2.5	2.07	2.03	1.82	2.1
تازه کند شریف آباد Tazakande Sharifabad	2.46	1.95	2.2	1.84	2.11
آقبلاغ آفاجان خان Aghbolagh Agajankan	2.36	2.05	2.14	1.98	2.13
سلطان آباد Soltan Abad	2.68	2.1	2.36	2.22	2.34
میانگین مجموع Total	2.42	2.04	2.16	2.05	2.17

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج این تحقیق نشان داد که صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه کالبدی - فضایی روستاهای پیرامون خود نقش ضعیفی داشته است. به عبارتی دیگر صنایع روستایی نتوانسته است موجب بهبود معیار روستایی، بهسازی مسکن روستایی، سهولت رفت و آمد اهالی، افزایش تجهیزات رفاهی و امکانات زیربنایی و... گردد. این یافته با نتایج مطالعات، طاهر خانی (Taherkhani, 2005)، سرور امینی و همکاران (Sarvar Amini et al., 2010)، جمشیدی و همکاران (Jamshidi et al., 2011) که در تحقیقات خود ارتباط مثبت و معنی‌داری را بین صنایع و توسعه کالبدی روستا گزارش نموده اند ناهمسو می‌باشد. افزون بر نتایج این تحقیق گویای این واقعیت بود که صنایع موجود در شهرک صنعتی ۲ اردبیل در توسعه اقتصادی روستاهای پیرامون خود نقش ضعیفی داشته است. به عبارتی دیگر صنایع روستایی نتوانسته است موجب بهبود افزایش درآمد، افزایش پس انداز، افزایش ارزش اقتصادی زمین و مسکن، اشتغال و جلوگیری از فقر گردد. این یافته با نتایج تحقیقات طاهرخانی (۱۳۸۰) که عدم وجود رابطه را بین صنایع روستایی و اشتغال گزارش کرده است همسو و نتایج وثوقی (Vosoughi, 2007)، مطیعی لنگرودی و نجفی کانی (Motei Langeroodi & Najafi Kani,)

2008)، عاشری و یارقلی (Asheri & Yargholi, 2013)، پورطاهری و همکاران (Portaheri et al., 2012) و آبراهام (Abraham, 2004) که ارتباط مثبت و معنی‌داری را بین صنایع و توسعه اقتصادی روستا گزارش کرده‌اند ناهمسو می‌باشد. در نتیجه باید گفت که استقرار صنایع تبدیلی شهرک صنعتی ۲ اردبیل منجر به پیامدهای مثبت اقتصادی به ویژه در حوزه اشتغال و درآمد روستاهای پیرامون نشده است. به عبارت دیگر صنایع تبدیلی علیرغم فلسفه وجودی خود، در برآورده ساختن نیازهای اقتصادی روستاهای پیرامون خود در حوزه درآمد و اشتغال از عملکرد مطلوبی برخوردار نبوده است و این مساله نیازمند بازنگری و توجه به فرایند کار صنایع تبدیلی در این مناطق می‌باشد. چرا که در شرایط امروز ایران و جهان عمده‌ترین مشکل اقتصادی مردم به ویژه در روستاها فقر و بیکاری است که نیازمند تمام برنامه‌های روستایی به ایجاد اشتغال و کاهش فقر روستایی منجر شود. اما نتایج امیدوار کننده این تحقیق این بود که صنایع تبدیلی از افزایش ارزش زمین و مسکن روستایی و افزایش سرمایه‌گذاری در حوزه زمین و مسکن دارای عمل کرد بهتری نسبت به درآمد و اشتغال بوده است اما این مقدار عملکرد نیز از وضعیت آرمانی فاصله دارد. چرا که این عملکرد صنایع تبدیلی نیز در این حوزه متوسط به پایین بوده است. در نهایت با استناد به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌گردد با توجه به عمل کرد ضعیف صنایع تبدیلی شهرک صنعتی ۲ در افزایش درآمد روستاییان، فراهم کردن بسترهای مشارکت مالی روستاییان در ایجاد نواحی صنعتی روستایی و فعالیت در آن؛ از مواردی مهم و در پایداری معیشت روستاییان منطقه مورد مطالعه می‌تواند باشد. بنابراین این باید به سمتی حرکت کرد که بتوان زمینه سرمایه‌گذاری روستاییان را در این بخش فراهم کرد و یا حداقل قادر به جذب پس انداز روستاییان شد. در این راستا سازمان صنایع و معادن و یا سازمان‌های متولی این امر می‌توانند با اعطای امتیازات و اعتبارات مخصوص به صاحبان صنعتی که از سرمایه‌گذاری روستاییان (اگر چه اندک باشد) استقبال و استفاده کرد که این امر خود می‌تواند در ترغیب روستاییان به سرمایه‌گذاری در صنایع روستایی موثر باشد. علاوه بر این، هر چند که صنایع تبدیلی مورد مطالعه باعث افزایش فرصت‌های اشتغال نشده‌اند، و با توجه این که این امر می‌تواند زمینه لازم اشتغال ثابت آنها (در صورت تمایل کشاورزان به ویژه در ایام خشکسالی) در بخش صنعت فراهم نماید. مضاف بر این، مطابق با رابطه بین استقرار شهرک‌های صنعتی و پتانسیل منطقه از لحاظ کشاورزی، ایجاد و تحکیم روابط و پیوندهای اقتصادی و سویی و مکمل با فعالیت‌های اقتصادی نواحی روستایی و بازارهای محلی؛ استراتژی صنعتی شدن منطقه، مخصوصاً نواحی روستایی، باید دارای جهت‌گیری باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود با توجه به ماهیت فعالیت‌های اقتصادی منطقه، کشاورزی می‌باشد، صنایع تبدیلی و غذایی شهرک‌ها، به ویژه شهرک صنعتی ۲ به علت وجود اراضی حاصل خیز و مستعد آن منطقه، تقویت و گسترش یابند. به طور کلی پیوند بین این دو بخش جهت تکامل هر دو در راستای توسعه پایدار لازم و ضروری می‌باشد.

References

Abraham, T. (2004). Rural industries and rural industrialization. London: Oxford University Press.

- Asheri, A. and Yargholi, Z.** (2013). The role of agricultural process industries on economy development of Naghadhe county(garden products). the first conference of rural development special – scientific on emphasis national production, University of Paiannor Piranshar, Tehran, Iran.
- Bechara, N. Mogrini,C** (2103), Economic growth and the rise of forests. Quarterly Journal of Economics, 118(2): 601-637
- Copper, P** (2012), Rural industrialization in the 1960's," American Journal of Agricultural Economics, 5(2), 431-437.
- Gal, L** (2008). A new data set measuring income inequality”, The World Bank Economic Review, 10(3):565-91.
- Jamshidi, A. Jamshidi, M. Gholami, A. and Sori, F.**(2011). Survey of industrial towns of Shabab and Ilam, Journal of Applied Geography, 192: 6-27.
- Lee, D.** (2007). Diversificatiio of the rural economy: A case study on Rural Industrialization in the republic of Korea. Pyongyang: INSES.
- Misra, R.P and Achota, R.N.** (2003). Micro-level rural planning: principle, methodsand case study, Concept Publishing Company, New Dehli.
- Motei Langrodi, S. H. and Najafi Kani, A.** (2008). Survey and evolution towns and industrial areas on economy and social development of rural areas , Case Study, Babul County, Journal of Geography Researches, 58: 147-165.
- Naiak, F.** (2005), Agricultural development, industrialization and rural inequality, Agricultural Economics 251(5):1-25.
- Porthaeri, M. Roknaldin Eftekhari, A. and Badri, A.** (2012). Strategies and policies of rural settlements physical development on emphasis world and Iran experiences, Tehran, Publication of Bonyad Maskan Enghelab Eslami, Tehran, Iran.
- Radpear, G.** (2008). Rural planning(New Approach). London: Blackwell.
- Rezvani, M. Ramazanzadhe Losboei, M. and Mohammadpour Jaberi, M.** (2011). Analysis of industrial areas economical and social effects on rural areas development, Case Study: Industrial Areas of Solimanabad Tonkabon, Journal of Geogrphy and Development, 18: 5-26.
- Rezvani, M.** (2009). An introduction to rural planning in Iran, Publication of Ghomes, Tehran, Iran.
- Rogerz, D.** (1978). industraiztion in com benefits and the rural community. Rural Socilogy, 4(3), 151-163.
- Sarvar Amini, Sh. Asadi, A. and Kalantari, Kh.** (2010). Survey of Eshtehard industrial towns effects on neighbor villages development, publication of Economy and Agricultural Development(Sciences and Agricultural Industry). 242: 227-238.
- Shei, P.** (2009). The rural non-farm sector: issues and evidence from developing countries, Journal of Agricultural Economics, 12 (5), 12- 25.
- Taherkhani, M.** (2005). Role of industrial areas on rural areas development,(case study: rural industrial areas of central province) , Journal of Geography Researches, 40: 33-45.
- Vosoughi, L.** (2007). The role of industries on rural development, Case study: Central district of Damavand county, M.S Thesis of Geography and Rural Planning, Tehran University, Tehran, Iran.
- Walkers, V.** (2007). Policy innovation for rural sustainable development. New York: USA Rural Policy Reserch Institute.

Wang, M. Webber, M. Finlayson, B. and Barnerr, J. (2008). Rural industries and water pollution in China. *Journal of Environmental Management*, 86: 648-659.